

**“TOSHKENT IRRIGATSIYA VA QISHLOQ
XO‘JALIGINI MEKANIZATSIYALASH
MUHANDISLARI INCTITUTI”
MILLIY TADQIQOT UNIVERSITETI**

Кафедра:	Ирригация ва мелиорация
-----------------	--------------------------------

Фан:	Suv xo‘jaligi va melioratsiyaga kirish
-------------	---

Доц. Ботиров Ш.Ч.

Тошкент

Фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати

Асосий адабиётлар

1. Костяков А.Н. “Основы мелиорации”. М. Сельхозгиздат. 1960. - 624 бет.
2. Рахимбаев Ф.М., Хамидов М.Х. “Қишлоқ хўжалик мелиорацияси”. Тошкент. «Мехнат». 1996.-364 бет.
3. Мухамедов А.Қ. “Сув хўжалиги ва мелиорацияга кириш” фанидан ўқув қўлланма. Тошкент. ТИМИ босмахонаси. 2008 йил. 162 бет.
4. Мухаммаджонов А. “Ўзбекистоннинг қадимги гидротехника иншоотлари”. Тошкент . Ўзбекистон. 1997 йил. 88 бет.
5. Ирригация Узбекистана. I-IV том. Ташкент. «Фан» 1981 г.
6. Хамидов М.Х., Шукурлаев Х.И., Маматалиев А.Б. “Қишлоқ хўжалиги гидротехника мелиорацияси”. Тошкент., Шарқ. 2008.-408 бет.

Қўшимча адабиётлар

1. Рахимбаев Ф.М. ва бошқалар. “Қишлоқ хўжалигида суғориш мелиорацияси”. Ташкент. “Мехнат”. 1994.-327 бет.
2. Рахимбаев Ф.М., Шукуруллаев Х.И. “Зах қочириш мелиорацияси”. Тошкент. “Мехнат”. 1996.-201 бет.
3. Рахимбаев Ф.М. “Практикум по сельскохозяйственным гидротехническим мелиорациям”. Ташкент. “Мехнат”. 1988.-363 бет.
4. Рахимбаев Ф.М. “Практикум по сельскохозяйственным гидротехническим мелиорациям”. Ташкент. “Мехнат”. 1991.-391 бет.
5. Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси 1-12 том.

Мавзу: Сув хўжалиги ва мелиорацияга оид қонунлар ва меъёрий ҳужжатлар. Сув ресурсларини бошқаришнинг ҳавза тизими.

МАЪРУЗАНИНГ РЕЖАСИ

1. Сув ресурслари соҳасидаги халқаро конвенциялар.
2. Ўзбекистон аъзо бўлган сув ресурслари соҳасидаги халқаро ташкилотларлар.
3. Қишлоқ хўжалигида сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари.
4. Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда мелиорацияни ривожланишининг қонуний ва ҳуқуқий асослари.
5. Сув хўжалигини бошқаришни ташкил этишни такомиллаштириш.

**Сув ҳўжалиги ва мелиорацияга оид қонунлар ва меъёрий хужжатлар.
Ўзбекистонда сув ресурсларини бошқаришнинг ҳавза тизими
мавзусидаги маъруза машғулотининг технологик харитаси**

Фаолият босқичлари	Фаолият мазмуни	
	ўқитувчи	талабалар
I. Кириш босқичи (10 дақиқа).	<p>1.1. Мавзунинг номи, мақсади, режалаштирилган ўқув машғулоти натижалари ва уни ўтказиш режаси билан таништиради.</p> <p>1.2. Машғулот маъруза, тушунтириш ва намойиш шаклида ўтказилишини ва баҳолаш мезонларини маълум қилади</p> <p>1.3 Фанни ўрганиш учун адабиётлар рўйхати билан таништиради.</p>	Тинглайдилар, ёзиб оладилар
II. Асосий босқич (55 дақиқа).	<p>2.1. Мавзу бўйича маъруза ва унинг режаси, асосий тушунчалар билан таништиради.</p> <p>2.2. Маърузани ёритувчи слайдларни Power pointда намойиш ва шарҳлаш билан мавзу бўйича асосий назарий билимларни баён қилади.</p> <p>2.3. Жалб қилувчи саволлар беради; мавзунинг ҳар бир қисми бўйича хулосалар қилади; энг асосий тушунчаларга эътибор қаратади.</p>	<p>Тинглайдилар, Ёзиб борадилар.</p> <p>Саволларга жавоб берадилар</p>
III. Яқуний босқич (15 дақиқа).	<p>3.1. Мавзунинг умумлаштирилади, умумий хулосалар қилади, яқун ясайди, саволларга жавоб беради.</p> <p>3.2.Талабаларга мавзу бўйича назорат саволларини эълон қилади.</p> <p>3.3. Мустақил иш учун вазифа беради: мавзуга оид янги маълумотларни топиб, мустақил ўқиб келиш.</p>	<p>Диққат қиладилар.</p> <p>Савол берадилар.</p> <p>Саволларга жавоб берадилар.</p> <p>Вазифани ёзиб оладилар.</p>

СУВ РЕСУРСЛАРИ СОҲАСИДАГИ ХАЛҚАРО КОНВЕНЦИЯЛАР

Ўз ҳаракатларида халқаро тенг ҳуқуқлилик тамойилларига амал қилган ҳолда Ўзбекистон:

БМТнинг Европа иқтисодий комиссияси томонидан 1992 йилда қабул қилинган «Трансчегаравий сув оқимлари ва халқаро кўллارни муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш Конвенцияси»га;

БМТ доирасида 1997 йилда қабул қилинган «Халқаро сув оқимларидан кема қатновисиз фойдаланиш ҳуқуқи тўғрисидаги Конвенция»га аъзо бўлди.

Мазкур Конвенцияларда трансчегаравий дарёлардан фойдаланишда барча давлатларнинг манфаатлари бирдек инобатга олинган бўлиб, трансчегаравий сув ресурсларидан адолатли ва оқилона фойдаланиш борасидаги асосий тамойиллар белгилаб берилган.

**ЎЗБЕКИСТОН АЪЗО БЎЛГАН СУВ
РЕСУРСЛАРИ СОҲАСИДАГИ ХАЛҚАРО
ТАШКИЛОТЛАРЛАР**

Бутун жаҳон Сув Кенгаши

*Ирригация ва Дренаж бўйича Халқаро
Комиссия*

Катта тўғонлар бўйича Халқаро Комиссия

*Ислон Давлатлараро Сув Ресурсларини
Бошқариш ва Ривожлантириш Тармоғи*

Оролни Қутқариш Халқаро Жамғармаси

Қишлоқ хўжалигида сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари (“Сув ва сувдан фойдаланиш” тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси қонуни, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг қарорлари)

- 1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси.** Унинг 55-моддасида “Ер, ер ости бойликлари, сув, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси ҳамда бошқа табиий захиралар умуммиллий бойликдир, улардан оқилона фойдаланиш зарур ва улар давлат муҳофазасидадир”-деб белгиланган.
- 2. “Сув ва сувдан фойдаланиш” тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси қонуни.** Ушбу қонун сувга доир муносабатларни тартибга солиш, сувдан оқилона фойдаланиш, булғаниш, камайиб кетишдан сақлаш, унинг зарарли таъсирини олдини олиш, сувга доир муносабатлар соҳасида корхоналар, ташкилотлар, деҳқон ва фермер хўжаликлари ва фуқароларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилади.

МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА МЕЛИОРАЦИЯНИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ҚОНУНИЙ ВА ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

1. “Ўзбекистон Республикасида сувдан чекланган миқдорда фойдаланиш бўйича вақтинчалик тартиб” Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 385 - сонли қарори (03.08.1993).

2. “Сув хўжалигини бошқаришни ташкил этишни такомиллаштириш тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 320 сонли қарори (21.07. 2003).

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисидаги” ПФ-3932 сонли Фармони (29.10.2007).

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон республикаси молия вазирлиги ҳузуридаги суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш жамғармаси фаолиятини ташкил этиш тўғрисида” ги ПҚ-718-сонли Қарори (31.10.2007).

МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА МЕЛИОРАЦИЯНИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ҚОНУНИЙ ВА ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

5. “Ўзмелиомашлизинг» давлат лизинг компаниясини ташкил этиш тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 266- сонли қарори (21.12.2007).

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2008-2012 йилларда суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш давлат дастури тўғрисида”ги ПҚ-817-сонли Қарори (19.03.2008).

7. “Мелиорация ва бошқа сув хўжалиги ишларини бажаришга ихтисослаштирилган давлат унитар корхоналарини ташкил этиш ҳамда уларнинг фаолиятини йўлга қўйиш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 92-сонли Қарори (07.05.2008).

8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2013-2017 йиллар даврида суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини янада яхшилаш ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-1958-сонли Қарори (19.04.2013).

МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА МЕЛИОРАЦИЯНИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ҚОНУНИЙ ВА ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

9. “Ўзбекистон Республикасида сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тартиби тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш” ҳақида Вазирлар Маҳкамасининг 82-сонли қарори (19.03.2013).

10. “Томчилатиб суғориш тизимини ва сувни тежайдиган бошқа суғориш технологияларини жорий этиш ва молиялаштиришни самарали ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 176-сонли қарори (21.06.2013).

11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2018-2019 йилларда ирригацияни ривожлантириш ва суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш давлат дастури тўғрисида”ги ПҚ-3405-сонли Қарори (27.11.2017).

12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Пахта хом ашёсини етиштиришда томчилатиб суғориш технологияларидан кенг фойдаланиш учун қулай шарт-шароитлар яратишга оид кечиктириб бўлмайдиган чора-тадбирлар тўғрисида” ги ПҚ-4087-сонли Қарори (27.12.2018).

МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАДБИРЛАР.

Ўзбекистон Республикасининг Инвестиция дастурлари асосида 2008-2018 йиллар даврида республика бўйича сув хўжалиги объектларида капитал қурилиш ва реконструкция қилиш тадбирларини бажаришга марказлаштирилган капитал қўйилмалар ҳисобидан **3 940,4** млрд.сўм ажратилиб, **236,8** км узунликдаги каналлар, **499,3** км узунликдаги лотокли суғориш тармоқлари, умумий сув сиғими **1587,5** млн.куб метр сув омборлари, **424** дона гидротехник иншоотлар, умумий иш унумдорлиги **9,7** м³/с бўлган (**72** дона) насос станциялари, **110,3** км узунликдаги босимли қувурлар қурилган ва реконструкция қилинган, шунингдек **59,3** км узунликда қирғоқларни мустаҳкамлаш ишлари бажарилди.

Қурилган йирик гидротехник иншоотлар: Жиззах вилоятидаги Арнасой ва Мирзачўл туманларидаги **37** минг га майдонларни сув билан таъминловчи умумий қуввати **40** м³/с насос станциялар билан бирга сиғими **1000,0** млн.куб метр бўлган **Арнасой сув омбори**, Наманган вилоятидаги **49,98** минг га суғориладиган майдонларни сув таъминотини таъминловчи сиғими **300** млн.куб метр бўлган **Резаксой сув омбори**, **4,7** минг га ерларни ўзи оқар сув билан таъминловчи сиғими **44** млн.куб метр бўлган **Жийдалисой сув омбори**, **Навоий** вилоятидаги **1,1** минг га суғориладиган майдонларни сув таъминотини таъминловчи сиғими **7,5** млн.куб метр бўлган **Кўксарой сув омбори**, Самарқанд вилоятидаги “**Ақчобсой**” ва “**Камангарон**” сув омборлари қурилди. Шунингдек, **Сирдарё** вилоятида **Сардоба**, **Фарғона** вилоятида **Марказий-Фарғона сув омборлари** бўйича биринчи босқич қурилиш ишлари фойдаланишга топширилди.

МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАДБИРЛАР.

Каналлар қуриш ва реконструкция қилиш. Қорақалпоғистон Республикасида узунлиги 35 км ва сув ўтказиш қобилияти 50 м³/с бўлган **Бустон** каналининг 1-навбати қурилди ва 32,1 минг га ер ўзи оқар сув билан таъминланди, Чимбой туманида “**Кегейли**”, Кегейли туманида “**Кўк-узьяк**”, Навоий вилоятидаги “**Касаба-Дурмен**”, Тошкент шаҳридаги “**Анхор**” каналлари реконструкция қилинди. Нукус шаҳридаги “**Дўстлик**”, Бухоро вилоятидаги “**Зарафшон**” ва “**Варахшо**”, Сирдарё вилояти Гулистон шаҳридан ўтувчи “**Дўстлик**” каналлари бетонлаштирилди.

Насос станциялари қуриш ва реконструкция қилиш. Андижон вилоятида “**Нарай-Бура**”, “**Гулистан**”, “**Маъшал**”, “**Боғи-Бобур**”, Наманган вилоятидаги “**Қизил-Равот-1**”, Самарқанд вилоятидаги “**Чорвадор**”, “**Сувчи**”, “**Сувли**”, “**Акрамабод**”, “**Пай**” “**Ўзбекистон**” насос станцияси қурилди, Андижон вилоятидаги “**Кўк-Гумбаз**”, Сурхондарё вилоятида “**Қора-арик**”, Наманган вилоятидаги “**Тепакўрган**”, “**Ўзбекистон**” ва Фарғона вилоятидаги “**БФК-Сўх**” насос станциялари реконструкция қилинди, Навоий вилоятидаги “**Қизил-Тепа**” насос станциясининг босимли қувурлари ишлаш қобилияти оширилди.

Юқоридаги тадбирларни амалга оширилиши натижасида **2040,6** минг гектар суғориладиган ерларнинг сув таъминоти яхшиланишига ва ушбу лойиҳалар ҳудудида йиллик **500** млн.куб.метр сувни иқтисод қилинишига эришилди.

СУҒОРИЛАДИГАН ЕРЛАРНИНГ МЕЛИОРАТИВ ҲОЛАТИНИ ЯХШИЛАШ ДАВЛАТ ДАСТУРЛАРИ АМАЛДА

Суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш Давлат дастурлари доирасида 2008-2018 йилларда жами **2 664,1** млрд.сўмлик ишлар амалга оширилган. Ушбу маблағлар ҳисобига **8259,2** км очик, **1885,7** км ёпиқ-ётик коллектор-дренаж тармоқлари, **1657** дона вертикал дренаж қудуқлари, **178** дона мелиоратив насос станциялари, **63** дона гидротехник иншоотлар, **6679** дона кузатув қудуқлари қурилди ва реконструкция қилинди. Шунингдек, **144658,1** км узунликдаги очик, **9099,6** км узунликдаги ёпиқ ётик коллектор-дренаж тармоқлари, **8633** та вертикал дренаж қудуқлари, **277** та мелиоратив насос станциялари, **1398** та кузатув қудуқлари ва **15309** та қувурли ўтиш жойлари, **37** та сув ўлчаш иншоотлари таъмирланди.

“Сув хўжалигида олиб борилаётган ислоҳатлар”.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
QISHLOQ XO'JALIGI
VAZIRLIGI

O'ZBEKISTON SUV TEJOVCHI
TEXNOLOGIYALARNI JORIY
QILISH BO'YICHA

MARKAZIY
OSIYODA 1,

DUNYODA
13-O'RINDA

AYNI VAQTDAGI
MAMLAKATDAGI
SUG'ORILADIGAN
MAYDON

4,3 MLN GA

SHUNDAN

1,2 MLN
GEKTARIDA

(28 FOIZIDA)
SUV TEJOVCHI
TEXNOLOGIYALAR
JORIY ETILGAN

SUG'ORILADIGAN MAYDONLARNING

473,5 MING
GEKTARIDA
TOMCHILATIB
SUG'ORISH

44,7
GEKTARIDA
YOMG'IRLATIB
SUG'ORISH

18 MING
GEKTARIDA
DISKRET
SUG'ORISH

569 MING
GEKTARIDA
LAZERLI TEKISLASH

133,9 MING
GEKTARIDA
BOSHQA TURDAGI SUV
TEJOVCHI TEXNOLOGIYALAR
QO'LLANILMOQDA

SUV TEJOVCHI TEXNOLOGIYALARNI MAHALLIYLASHTIRISH
DARAJASI 80 FOIZ BO'LIB, MAMLAKATDA BU BILAN SHUG'ULLANADIGAN
KORXONALAR SONI 50 TADAN OSHGAN

agro.uz
MULTI
MEDIA
MARKAZ

Ўзбекистонда сув таъминоти ва суғориш тармоқлари

55 га яқин сув омборлари

181 000 км каналлар

230 та хўжаликлараро суғориш тармоқларидаги

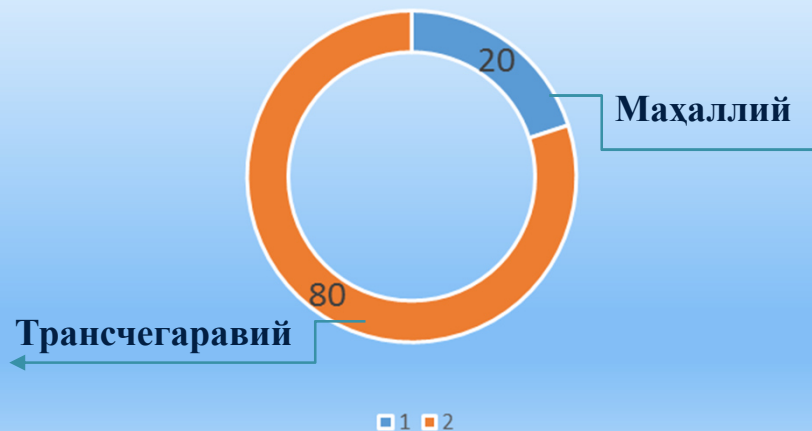
120,000 км узунликдаги коллектор зовурлари

500 та табиий кўл ва 1448 та булок

Сув ресурсларининг шаклланиши

Ўзбекистоннинг жами йиллик сув сарфи 54-58 км³ ни ташкил этади

Орол денгизи ҳавзасидаги давлатлар ҳудудларида дарё сувини ҳосил бўлишини тахминий баҳолаш, км³

Давлатлар	Амударё ҳавзаси	Сирдарё ҳавзаси	Орол денгизи ҳавзаси бўйича жами	
			км ³	%
Ўзбекистон	5,14	6,39	11,53	10,0
Қирғизистон	4,04	26,79	30,83	27,0
Тожикистон	44,18	0,38	44,56	39,0
Қозоғистон	-	2,50	2,50	2,2
Туркманистон	2,79	-	2,79	2,4
Афғонистон	22,19	-	22,19	19,4
Жами	78,34	36,06	114,40	100

Орол денгизи ҳавзасидаги сув ресурсларининг Марказий Осиё давлатлари ўртасида тақсимланиши

Марказий Осиё давлатлари ўртасида мавжуд бўлган сув ҳажмлари 1983-1984 йиллари ишлаб чиқилган “Амударё ва Сирдарё ҳавза схемалари»га асосан тақсимланган. Ушбу тақсимога асосан, Ўзбекистонга 71,69 млрд.м³ сув белгиланган.

Шу жумладан

Сув манбалари	Сув миқдори	
	млрд.м ³	%
Дарёлардан	58,6	81,7
шундан ички дарёлардан	11,47	19,6
Ер ости сувларидан	10,07	14,0
Зовур - оқова сувларидан	3,02	4,3

Орол денгизи ҳавзасидаги сув ресурсларининг Марказий Осиё давлатлари ўртасида тақсимланиши

Амударё сувлари 1986 йил қабул қилинган Протокол (Собиқ Иттифоқ Мелиорация ва сув хўжалиги вазирлиги илмий - техник кенгашининг 1987 йил 10 сентябрдаги 566-сонли Протоколи) асосида тақсимланган.

Ушбу ҳужжат асосида Амударё суви:

Давлатлар	Сув миқдори	
	млрд.м ³	%
Тожикистонга	9,5	15,5
Туркманистонга	22,0	35,8
Ўзбекистонга	29,6	48,1

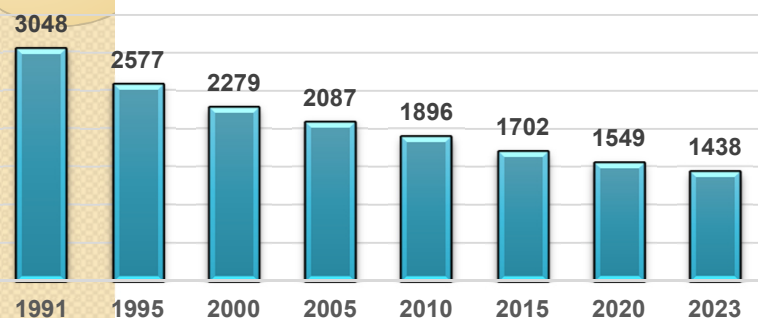
**Сирдарё ва Амударё ҳавзаларида мавжуд сув
ресурслари ва унинг давлатлар ўртасида
тақсимланиши, км³**

Давлатлар	Жами		Шу жумладан	
	км ³	%	Сирдарё	Амударё
Ўзбекистон	56,19	49,1	17,28	38,91
Қирғизистон	4,41	3,9	4,03	0,38
Қозоғистон	12,29	10,7	12,29	-
Тожикистон	12,34	10,8	2,46	9,88
Туркманистон	21,73	19,0	-	21,73
Афғонистон	7,44	6,5	-	7,44
Жами	114,4	100	36,06	78,34

РЕСПУБЛИКАМИЗДА СУВ ТАЪМИНОТИ ВА СУВДАН ФОЙДАЛАНИШ ҲОЛАТИ

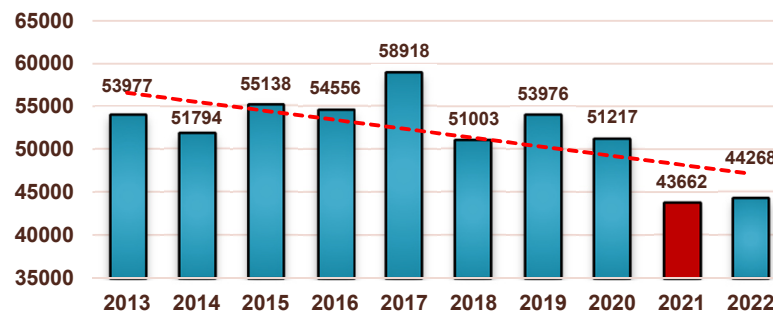
Кейинги 30 йилда аҳоли жон бошига сув таъминоти 3048 м³ дан 1438 м³ га ёки 53 фоизга қисқарди.

Аҳоли жон бошига тўғри келадиган сув миқдори (м³/киши)

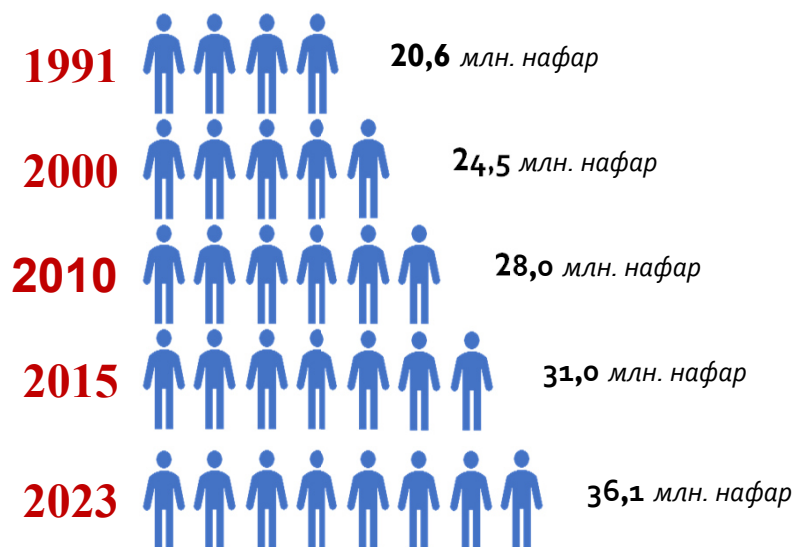
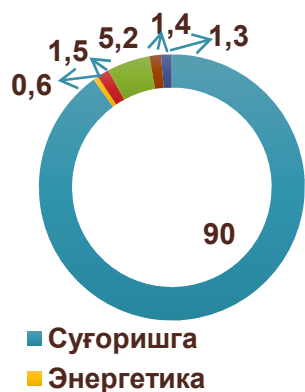

Кейинги 10 йилда сув таъминоти даражаси талабга нисбатан ўтача 91 фоизни, 2021 ва 2022 йилларда эса 77 ва 78 фоизни ташкил этган.

Республикада ўртача кўп йилликда олинган сув миқдори (млн.м³)

Охириги 10 йилда фойдаланилган сувнинг иқтисодиёт соҳалари бўйича улуши (фоизда)

АФҒОНИСТОН ҚЎШТЕПА КАНАЛИНИ ҚУРИЛИШИ

2022 йил 31 март кунини “**Толибон**” ҳукумати мамлакат шимолидаги йирик канал қурилиши лойиҳасини тақдимотини ўтказган эди. Унга кўра, **Балх вилояти** ҳудудида **Амударёдан** бошланадиган **Қўштепа канали** қурилмоқда.

- Узунлиги-285 км;
- Эни-100 метр;
- Чуқурлиги-8,5 метр.
- Суғорилиши

режалаштирилган майдон-

600 минг гектар.

-Канални қуриб битказиш 3 босқичда 6 йилда қуриб битказмоқчи.

- Қуриш харажати 684 млн \$.

АМУДАРЁНИНГ СУВ САРФЛАРИ

- Ўртача сув сарфи- 79 км³
- Қурғоқчиликда- 34,9 км³.

АФҒОНИСТОН ҚУШТЕПА КАНАЛИГА ОЛМОҚЧИ БЎЛГАН СУВ САРФИ

- Ўртача сув сарфинининг **8/1** қисмини.
- Қурғоқчиликда **3/1** қисмини.
- Қуштепа канали орқали **10 км³** сув олмоқчи.
- Афғонистон олмоқчи бўлган сув **7,44+10=17,44 км³**

КАНАЛ ҚУРИБ БИТКАЗИЛГАНДАН СЎНГ

- Хоразм ва ҚҚР бораётган сув 50% камаяди.
- Марказий Осиё давлатларининг барчаси трансчегаравий дарёлардан сув олади. Афғонистон конвенция аъзоси эмас.

СУВ ТЕЖОВЧИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

ТОМЧИЛАТИБ СУҒОРИШ

ЁМҒИРЛАТИБ СУҒОРИШ

ҚУВУР БИЛАН СУҒОРИШ

1.PQ-4087-son, 2018 yil 27 dekabr. Paxta xom ashyosini yetishtirishda tomchilatib sug'orish texnologiyalaridan keng foydalanish uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga oid kechiktirib bo'lmaydigan chora-tadbirlar to'g'risida.

Shu qaror asosida

-paxta xom ashyosining mahalliy ishlab chiqaruvchilari, shuningdek tomchilatib sug'orish tizimi ishlab chiqaruvchilari tomonidan olib kiriladigan, tomchilatib sug'orish texnologiyasini joriy etish uchun zarur bo'lgan butlovchi qismlar va xom ashyo 2021 yilning 1 yanvariga qadar 1-ilovadagi ro'yxatga muvofiq bojxona bojini to'lashdan ozod etildi.

T/r	Tovarlar nomi	TIF TN kodi
1.	Tomchilatib sug'orish tizimi uchun quvur va shlanglar ishlab chiqarish uchun pigment va preparatlar	3206 19 000 0
2.	Tomchilatib sug'orish tizimi uchun PVX quvurlar	3917 23 900 0
3.	Sug'orish uchun tomchilatish trubkasi, tomchilatib sug'orish tizimi uchun egiluvchan quvurlar	3917 32 000 9
4.	Tomchilatib sug'orish tizimini ulash uchun furnitura va fittinglar	3917 40 000

2.PQ-4499-son, 2019 yil 25 oktabr. Qishloq xo‘jaligida suv tejoychi texnologiyalarni joriy etishni rag‘batlantirish mexanizmlarini kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.

Shu qaror asosida

O‘zbekiston Respublikasi Suv xo‘jaligi vazirligi, Qishloq xo‘jaligi vazirligi, O‘zbekiston fermer, dehqon xo‘jaliklari va tomorqa yer egalari kengashi, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashi va viloyatlar hokimliklari 2020 yilda 43 825 gektarda, shu jumladan:

24859 gektar — paxta ekin maydonlarida;

11498 gektar — mevali ekin maydonlarida;

4987 gektar — uzumzorlarda;

2481 gektar — boshqa ekin maydonlarida suv tejoychi sug‘orish texnologiyalarini joriy etish belgilangan.

3.PQ-4919-son, 2020 yil 11 dekabr. Qishloq xo‘jaligida suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etishni yanada jadal tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida.

Shu qaror asosida 2021 yil yakuniga qadar respublika bo‘yicha

-160 ming gektar paxta, 30 ming gektar mevali ekinlar, 15 ming gektar uzum va 5 ming gektar boshqa ekinlar yetishtiriladigan maydonlarda tomchilatib sug‘orish;

-14 ming gektar donli ekinlar, 2 ming gektar sabzavot va poliz hamda 2 ming gektar ozuqabop ekinlar yetishtiriladigan maydonlarda yomg‘irlatib sug‘orish;

-600 gektar paxta yetishtiriladigan maydonlarda diskretli sug‘orish texnologiyalarini joriy qilish;

-200 ming gektar ekin maydonlarida, shundan 43 ming gektar sholi yetishtiriladigan maydonlarda lazerli uskuna yordamida taqislashni tashkil etish bo‘yicha

4.PQ-144-son, 2022 yil 1 mart. Qishloq xo‘jaligida suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.

Shu qaror asosida

Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Raisi hamda viloyatlar hokimlari bilan birgalikda mazkur qarorga 1-ilova bilan tasdiqlangan prognoz ko‘rsatkichlarga muvofiq 2022 yil yakuniga qadar respublika bo‘yicha kamida:

-230 ming gektar, shu jumladan 160 ming gektar paxta xom ashyosi yetishtiriladigan maydonlarda tomchilatib sug‘orish;

-28 ming gektar, shu jumladan 25 ming gektar boshoqli don yetishtiriladigan maydonlarda yomg‘irlatib sug‘orish;

-2 ming gektar qishloq xo‘jaligi ekin maydonlarida diskretli sug‘orish tizimlari joriy qilinishini;

-218 ming gektar ekin maydonlarining lazerli uskuna yordamida tekislanishini tashkil etsin.

5.PQ-107-son, 2023 yil 1 aprel. Suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha kechiktirib bo'lmaydigan chora-tadbirlar to'g'risida.

1. 2023 yilda mavjud suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlari etib quyidagilar belgilansin:

mavjud suv resurslarini suv iste'molchilari orasida qat'iy taqsimlagan holda foydalanish;

suvni tejaydigan texnologiyalar joriy etilishini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni takomillashtirish;

irrigatsiya tizimlarida suv yo'qotishlarni kamaytirish;

suv resurslarini fermer dalasigacha yetkazib berish xarajatlarini maqbullashtirish orqali to'lov shaffofligini oshirish;

suv resurslarning boshqaruviga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarni joriy qilish.

Субсидиялар

ҳар бир гектар учун ўртача

8-12 млн.сўм

1-йил

50%

2-йил қолган

50%

3-йилда қўшимча

20%

ҳосилдорлик ошиши ва ускуналарнинг ишлатилишига қараб

Пахта

8-12 млн.сўм **4 млн.сўм**

томчилатиб суғориш

дискретли суғориш

Сабзавот экинлари ва картошка

8 млн.сўм

томчилатиб суғориш

8 млн.сўм

кенг қамровли ва мобиль суғориш

8 млн.сўм

“Спринклер” тизими

Дон экинлари

8 млн.сўм

Ёмғирлатиб суғориш (Спринклер, кенг қамровли ва мобиль)

Озуқабоп, мойли, дуккали экинлар ва доривор усимликлар

8 млн.сўм

томчилатиб суғориш

8 млн.сўм

кенг қамровли ва мобиль суғориш

8 млн.сўм

“Спринклер” тизими

Полиз экинлари

1,3 млн.сўм

томчилатиб суғориш

Мева экинлари

6 млн.сўм

томчилатиб суғориш

Ўзум

8 млн.сўм

томчилатиб суғориш

Артезиан учун:

Камида **10 гектар** майдонга хизмат кўрсатадиган суғориш қудуғи учун **120 млн.сўмгача** субсидия ажратилади.

(ҳар бир метрига **600 минг сўм**)

Томчилатиб суғориш тизимларининг сифатлилик даражасини белгиловчи коэффицентни ҳисоблаш

Т/р	Тизимнинг таркибий қисмлари ва сифат кўрсаткичлари	Кўрсаткич
1.	Ҳовуз-тиндиргич	*
1.1.	бетон ёки темир-бетон қопламали	0,08
1.2.	геомембрана қопламали (қалинлиги ≥ 1 мм)	0,05
1.3.	бир мавсумли плёнка билан қопланган	0,02
1.4.	тупроқ ўзанли (қопламасиз)	0,01
2.	Насос станцияси	0,1
3.	Филтрлаш қурилмаси	*
3.1.	гидроциклонли, тозаланиши автоматлаштирилган қумли, диски ёки сеткали филтр ва ўғит бериш мосламаси	0,15
3.2.	диски ёки сеткали, тозаланиши автоматлаштирилган қумли филтр ва ўғит бериш мосламаси	0,1
3.3.	гидроциклонли, диски ёки сеткали филтр ва ўғит бериш мосламаси	0,05
4.	Бош (магистрал) қувурлар	*
4.1.	қалин деворли (қалинлиги $> 5,3$ мм ёки босимга чидамлилиги $> 6,0$ атмосфера)	0,25
4.2.	ўртача қалин деворли (қалинлиги $3,4 — 5,2$ мм ёки босимга чидамлилиги $4,0 — 5,9$ атмосфера)	0,2
4.3.	юпқа деворли (қалинлиги $2,7 — 3,3$ мм гача ёки босимга чидамлилиги $2,5 — 3,9$ атмосфера)	0,15
5.	Тарқатувчи қувурлар (мевали экинлар ва узумдан ташқари)	*
5.1.	қалин деворли (қалинлиги $> 2,7$ мм ёки босимга чидамлилиги $> 2,4$ атмосфера)	0,25
5.2.	ўртача қалин деворли (қалинлиги $1,4 — 2,6$ мм ёки босимга чидамлилиги $1,9 — 2,4$ атмосфера)	0,2
5.3.	юпқа деворли (қалинлиги $0,75 — 1,3$ мм ёки босимга чидамлилиги $1,2 — 1,8$ атмосфера)	0,15
6.	Тарқатувчи қувурлар (мевали экинлар ва узум учун)	*
6.1.	қалин деворли (қалинлиги $\geq 3,1$ мм)	0,25
6.2.	ўртача қалин деворли (қалинлиги $2,8 — 3,1$ мм)	0,2
6.3.	юпқа деворли (қалинлиги $0,75 — 2,7$ мм)	0,15
7.	Томизгичли суғориш шланглари (мевали экинлар ва узумдан ташқари)	*
7.1.	қалин деворли (қалинлиги $\geq 0,3$ мм)	0,4
7.2.	ўртача қалин деворли (қалинлиги $0,15 — 0,29$ мм)	0,35
7.3.	юпқа деворли (қалинлиги $\leq 0,14$ мм)	0,3
7.4.	тупроқости суғоришга мўлжалланган шланглар	0,5
8.	Томизгичли суғориш шланглари (мевали экинлар ва узум учун)	*
8.1.	қалин деворли (қалинлиги $> 0,7$ мм)	0,4
8.2.	ўрта деворли (қалинлиги $0,3 — 0,7$ мм)	0,35
8.3.	юпқа деворли (қалинлиги)	0,3
9.	Тизимнинг автоматлаштирилган бошқаруви	0,1
10.	Томизгичли шланг тарқатувчи ва йиғиштирувчи ?суна	0,05
11.	Сув ҳисоблагич	0,1
ЖАМИ		**

Пахтани томчилатиб сўғориш учун субсидияларнинг максимал миқдори (1 гектар учун)

Т/р	Тизимнинг таркибий қисмлари ва сифат кўрсаткичлари	Кўрсаткич
1.	Ҳовуз-тиндиргич (бетон ёки темир-бетон қопламали)	0,08
2.	Насос станцияси	0,1
3.	Филтрлаш қурилмаси (гидроциклонли, тозаланиши автоматлаштирилган қумли гидравлик автомат филтр ва ўғит бериш мосламаси)	0,15
4	Бош (магистрал) қувурлар (қалин деворли (қалинлиги >5,3 мм ёки босимга чидамлилиги >6,0 атмосфера))	0,25
5	Тарқатувчи қувурлар (қалин деворли (қалинлиги >2,7 мм ёки босимга чидамлилиги >2,4 атмосфера))	0,25
7	Томизғичли сўғориш шланглари (қалин деворли (қалинлиги \geq 0,3 мм))	0,4
9.	Тизимнинг автоматлаштирилган бошқаруви	0,1
10.	Томизғичли шланг тарқатувчи ва йиғиштирувчи ускуна	0,05
11.	Сув ҳисоблагич	0,1
	ЖАМИ	1,48

Пахтани томчилатиб сўғориш учун субсидияларнинг минимал миқдори (1 гектар учун)

Т/р	Тизимнинг таркибий қисмлари ва сифат кўрсаткичлари	Кўрсаткич
1.	Ҳовуз-тиндиргич (тупроқ ўзанли (қопламасиз))	0,01
2.	Насос станцияси	0,1
3.	Филтрлаш қурилмаси (гидроциклонли, диски ёки сеткали фильтр ва ўғит бериш мосламаси)	0,05
4	Бош (магистрал) қувурлар (юпқа деворли (қалинлиги 2,7 — 3,3 мм гача ёки босимга чидамлилиги 2,5 — 3,9 атмосфера))	0,15
5	Тарқатувчи қувурлар (юпқа деворли (қалинлиги 0,75 — 1,3 мм ёки босимга чидамлилиги 1,2 — 1,8 атмосфера))	0,15
7	Томизғичли суғориш шланглари (юпқа деворли (қалинлиги ≤0,14 мм))	0,3
9.	Тизимнинг автоматлаштирилган бошқаруви	0,1
10.	Томизғичли шланг тарқатувчи ва йиғиштирувчи ускуна	0,05
11.	Сув ҳисоблагич	0,1
	ЖАМИ	1,01

**Субсидиянинг миқдори = Базавий ҳисоблаш
миқдори. Суғориш тизимларининг сифатлилик
даражасини белгиловчи коэффициент**

Пахтани томчилатиб
суғориш учун
субсидияларнинг
**минимал миқдори (1
гектар учун)**
8 080 000 сум =
1,01 · 8 000 000 сум

Пахтани томчилатиб
суғориш учун
субсидияларнинг
**максимал миқдори (1
гектар учун)**
11 840 000 сум =
**1,48 · 8 000 000
сум**

4.PQ-107-son, 2023 yil 1 aprel. Suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish bo‘yicha kechiktirib bo‘lmaydigan chora-tadbirlar to‘g‘risida [7].

Shu qaror asosida

2023 yil 1 apreldan boshlab qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirishda suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etishni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning quyidagi tartibi belgilandi:

-tijorat banklari kreditlarining garov ta‘minoti 50 foizgacha, biroq 2,5 milliard so‘mdan ortiq bo‘lmagan miqdorda Tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi kafilligi asosida ta‘minlanadi;

-tijorat banklarining milliy valyutada ajratiladigan, foiz stavkasi Markaziy bank asosiy stavkasining 1,5 baravaridan oshmagan kreditlari bo‘yicha foiz stavkasining asosiy stavkadan oshgan, biroq asosiy stavkaning 30 foizidan ko‘p bo‘lmagan qismini qoplash uchun Tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi hisobidan kompensatsiya taqdim etiladi.

2023 yilda xam suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy qilishni qo‘llab-quvvatlash tartibi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 1 martdagi «Qishloq xo‘jaligida suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-144-son qarorida belgilangan tartib saqlab qolindi.

4.VMQ-364-son, 2023 yil 11 avgust. O‘zbekiston Respublikasi hukumatining ayrim qarorlariga qishloq xo‘jaligi mahsulotlari yetishtiruvchilarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash hamda subsidiya berish mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida [8].

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Paxta xom ashyosi yetishtiruvchilar faoliyatini yanada qo‘llab-quvvatlashning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida» 2023 yil 26 yanvardagi PQ-23-son qarori ijrosini ta‘minlash, shuningdek, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari yetishtiruvchilarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash hamda subsidiya berish mexanizmlarini takomillashtirish maqsadida Vazirlar Mahkamasi qaror qildi:

-2023 yildan boshlab xorijdan olib kelingan va respublikamizda ishlab chiqarilgan lazerli qurilmaga ega avtomatlashtirilgan yer tekislagich agregatlarini sotib olgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchilariga yer tekislagich agregatlari qiymatining 30 foizi O‘zbekiston Respublikasi Davlat budjetidan qoplab beriladi;

-paxta xom ashyosi yetishtiriladigan maydonlarni nasos orqali sug‘orishda sarflanadigan elektr energiyasi xarajatlarining 50 foizigacha qismi O‘zbekiston Respublikasi Davlat budjetidan qoplab berilishi belgilangandi.

Сув хўжалигини бошқаришни ташкил этишни такомиллаштириш

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Қишлоқ хўжалигида ислохотларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим йўналишлари тўғрисида» 2003 йил 24 мартдаги ПФ-3226-сонли Фармони бажариш юзасидан ҳамда ирригация тизимларини бошқаришнинг маъмурий-ҳудудий принциpidан ҳавза принципига ўтиш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси **қарор қилади:**

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги ва Молия вазирлигининг Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг мавжуд сув хўжалиги ташкилотлари ва хизматлари тузилмалари ҳамда унинг ҳудудий бўлинмалари негизида Хавза бошқармалари ташкил қилинсин.

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг аввалги тузилмаси

Марказий
диспетчерлик
хизмати

Қишлоқ ва сув
хўжалиги
вазирлиги

Вилоятлараро
Каналлар: жами -5
КФК, ЖМК, Зарводий,
АБМК, КМК

Қорақалпоғистон Республикаси қишлоқ ва сув хўжалиги
вазирлиги, вилоят қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармалари, жами-

Туманлараро каналлар, жами- 57

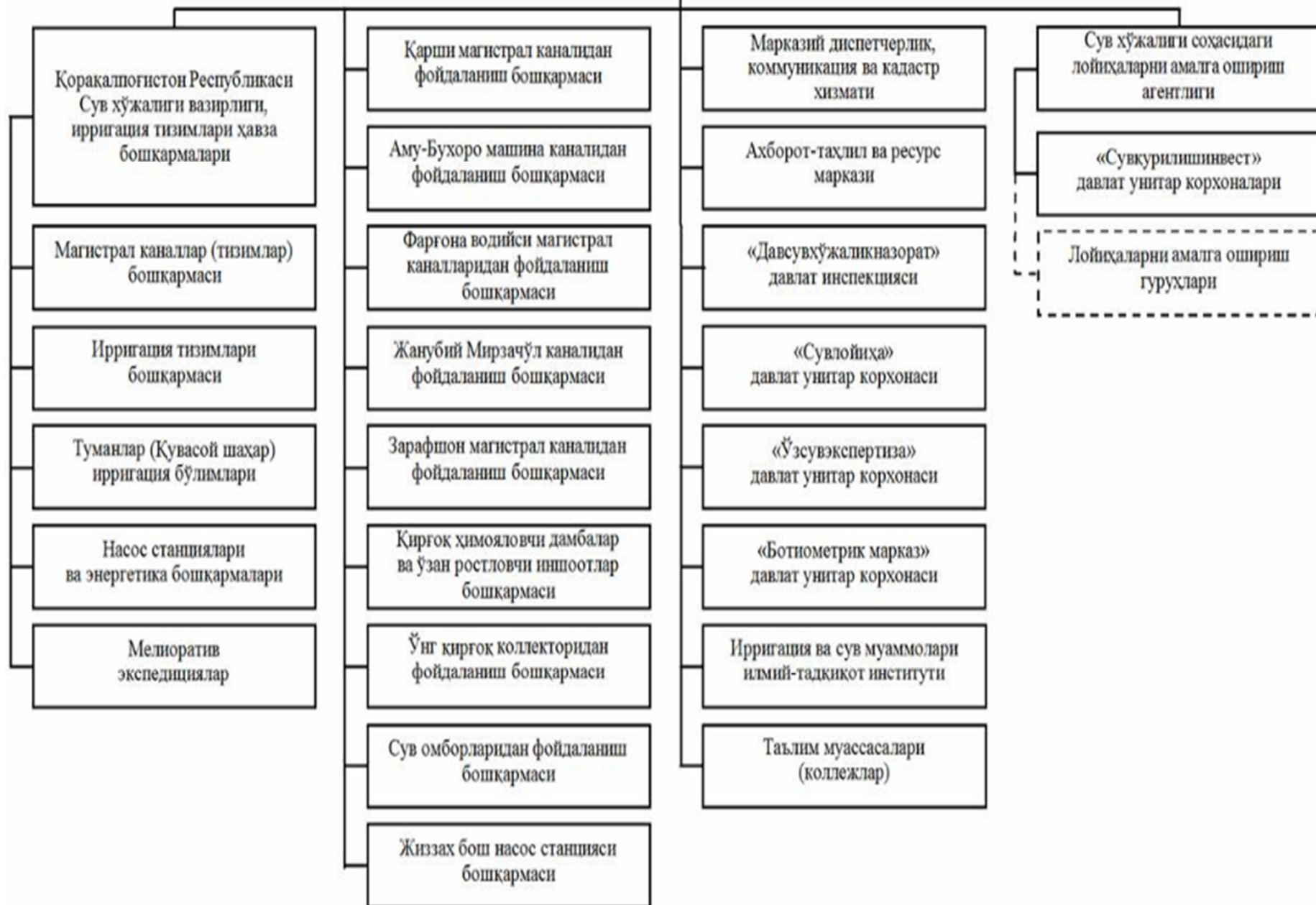
Туман қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармалари, жами-

Сувдан фойдаланувчилар

Ўзбекистон Республикасида сув бошқарувини янги тўзилмаси

Ўзбекистон Республикаси
Сув хўжалиги вазирлиги

Хавза бошқармалари

1	Қорақалпоғистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги	Нукус ш., Т.Қайпберганов к., 25-уй
2	Норин-Қорадарё ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси	Андижон ш., Н.Охунов к., 40 ^а -уй
3	Норин-Сирдарё ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси;	Наманган ш., Ҳамроҳ к., 66-уй
4	Сирдарё-Сўх ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси;	Фарғона ш., Ал-Фарғоний к., 72-уй
5	Қуйи Сирдарё ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси;	Гулистон ш., Хондамир к., 127-уй
6	<i>Сирдарё-Зарафшон ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси</i>	Жиззах ш., Бешқувур к., 56-уй
7	Чирчиқ-Оҳангарон ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси;	Тошкент ш., Роҳат к., 13-уй
8	Аму-Сурхон ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси;	Термиз ш., М.Қаххор к., 19-уй
9	Аму-Қашқадарё ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси;	Қарши ш., И.Каримов к., 81 ^а -уй
10	Аму-Бухоро ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси;	Бухоро ш., Б.Нақшбанд к., 297/1-уй
11	<i>Амударё соҳили чап қиргоғи ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси</i>	Урганч ш., М.Хоразмий к., 1-уй
12	Зарафшон ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси.	Самарқанд ш., Гагарин к., 70-уй
13	<i>Қуйи Зарафшон ирригация тизимлари ҳавза бошқармаси</i>	Навоий ш., А.Навоий к., 24-уй

Хамда: Бирлашган диспетчерлик маркази (Фарғона водийси магистрал каналлари тизими бошқармаси).

Ирригация тизимлари ҳавза бошқармаларининг асосий вазифалари

- сувдан фойдаланишнинг бозор принциплари ва механизмларини жорий этиш асосида сув ресурсларидан мақсадли ва оқилона фойдаланишни ташкил этиш;
- илғор технологияларни жорий этиш асосида сув хўжалигида ягона техника сиёсатини ўтказиш;
- истеъмолчиларни сув билан узлуксиз ва ўз вақтида таъминлашни ташкил этиш;
- ирригация тизимлари ва сув хўжалиги иншоотларининг техник ишончилигини таъминлаш;
- ҳавза ҳудудида сув ресурсларини оқилона бошқариш ҳамда унинг тезкорлигини ошириш;
- сув истеъмолчилари бўйича сув ресурсларидан фойдаланишнинг аниқ ҳисоби ва ҳисоботини таъминлаш.

ЎЗБЕКИСТОН СУВ ХЎЖАЛИГИ

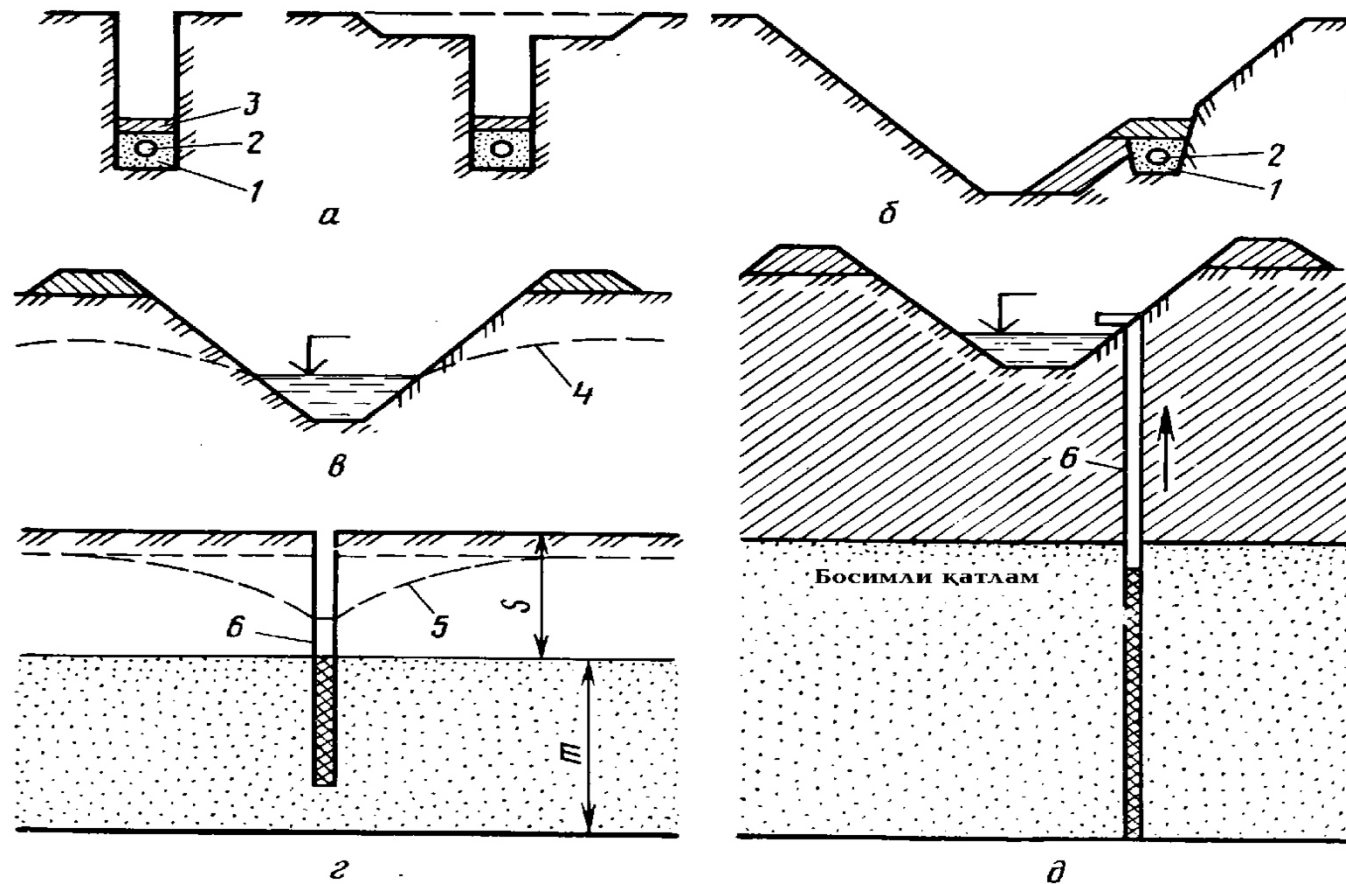

- **180** минг км суғориш тармоқлари;
- **140** минг км коллектор-дренаж тармоқлари;
- **47105** дона давлат ҳисобидаги сув хўжалиги иншоотлари, шундан **800** таси йирик иншоотлар;
- йиллик электр энергияси сарфи **7,8-8,0** млрд.кВт бўлган давлат ҳисобидаги **1693** дона насос станциялари;
- Сув истеъмолчилари уюшмалари ва фермер хўжаликлари ҳисобидаги **9397** дона насос агрегатлари;
- умумий ҳажми **21** млрд.м³ бўлган **56** та сув омборлари;
- **5000** дан ортиқ тик суғориш қудуқлари, шундан **900** донаси Сув истеъмолчилари уюшмаси ва фермер хўжаликлари ҳисобидаги;
- **3787** та тик дренаж қудуқлари;
- **25** мингга яқин кузатув қудуқлари;
- **3777** та турли хилдаги мелиоратив машина ва механизмлар, шу жумладан **1178** та экскаватор ва **320** та бульдозерлар мавжуд.

Мелиоратив объектларда амалга оширилаётган реконструкция қилиш тадбирлари

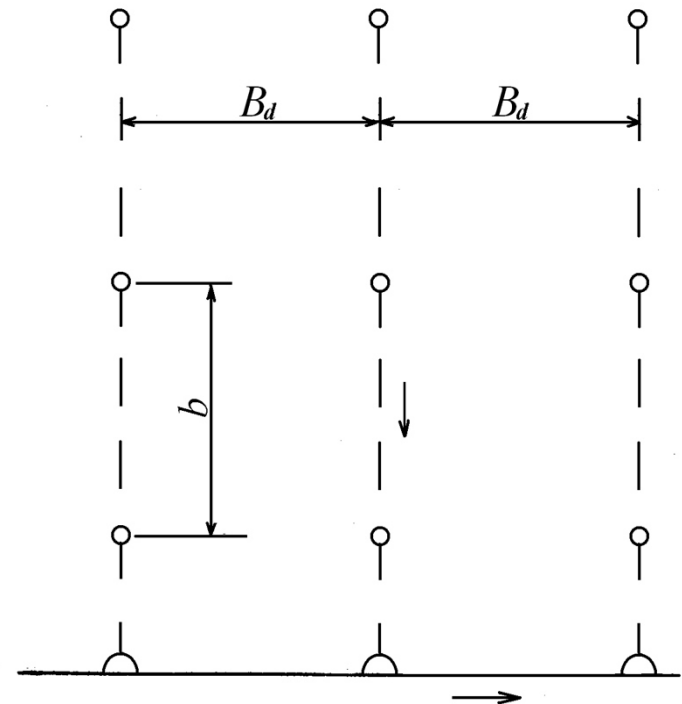
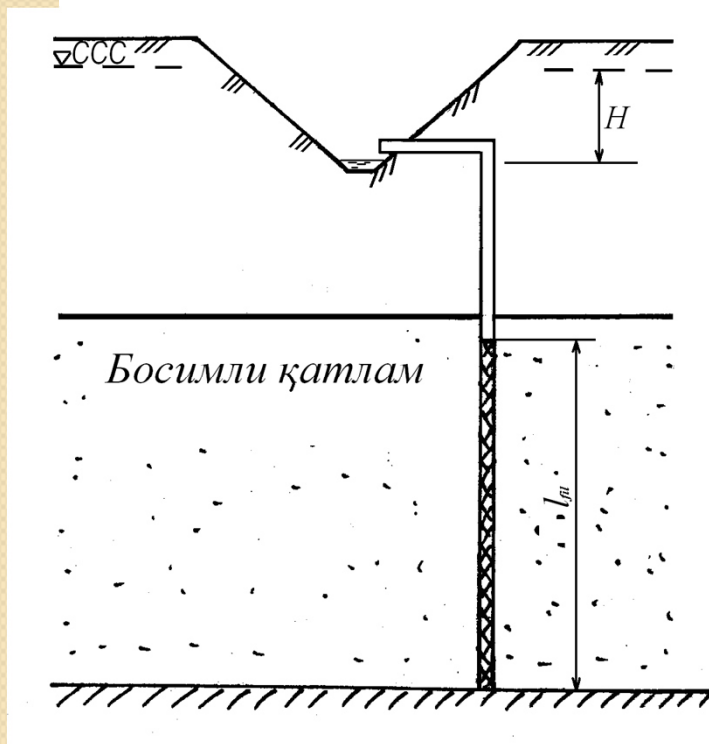

Бошқарувчи қисмининг ер юзасига нисбатан жойлашиши бўйича

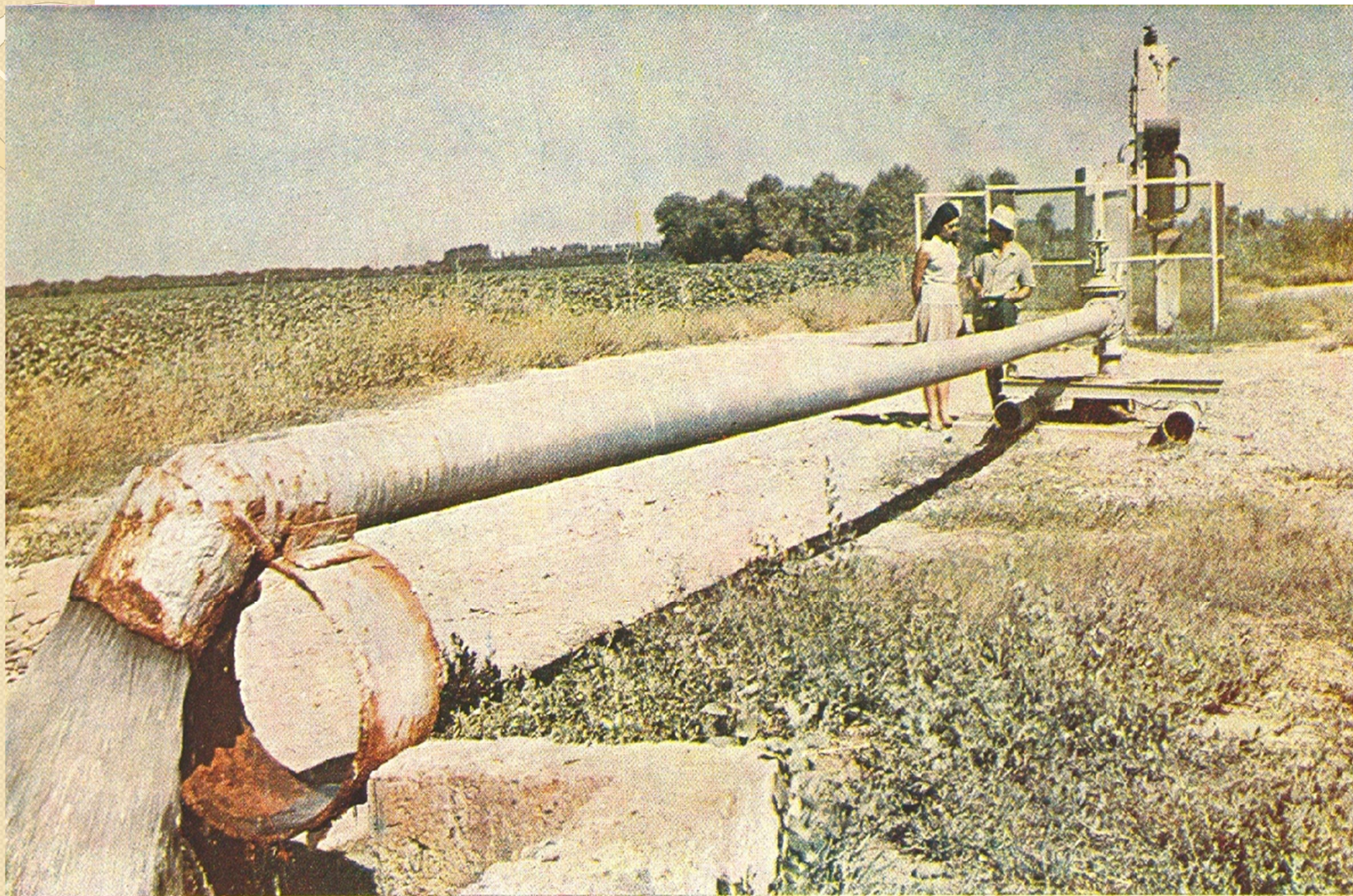

Қурама зовурлар

- Қурама зовурлар бу ётиқ зовурларга уланган, ўзи қуйиладиган қудуқлар кўринишидаги иншоотлар комплексидан иборатдир.

Тик зовур

Зовур сувларини қайта ишлатиш

Суғориш суви 30-40 фоиз атрофида иқтисод қилинади, зовур сувлари окова сув билан биргаликда аралаштирилиб ишлатилади.

Nazorat savollari

1.O‘zbekiston a‘zo bo‘lgan suv resurslari sohasidagi xalqaro konvensiyalar?

2.O‘zbekiston a‘zo bo‘lgan suv resurslari sohasidagi xalqaro tashkilotlarlar?

3.Qishloq xo‘jaligida suv va suvdan foydalanish to‘g‘risidagi qonun hujjatlari?

4.Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda melioratsiyani rivojlanishining qonuniy va xuquqiy asoslari?

5.Mustaqillik yillarida irrigatsiya va melioratsiyani rivojlantirishga yo‘naltirilgan tadbirlar (qurilgan yirik gidrotexnik inshootlar, kanallar va nasos stansiyalari qurish va rekonstruksiya qilish)?

6.Suv xo‘jaligini boshqarishni tashkil etishni takomillashtirish (irrigatsiya tizimlari havza boshqarmalari)?

7.Irrigatsiya tizimlari havza boshqarmalarining asosiy vazifalari?

***ЭЪТИБОРИНГИЗ
УЧУН РАХМАТ***